

Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Quarterly of Social Studies Research in Iran
Vol. 10, No. 2:499-528, Summer 2021
Doi: 10.22059/jjsr.2021.294903.986

**A Qualitative Study of the Formation of a Sense of Social
Belonging and Recidivism of Crime by Former Criminals***

Elham Shirdel¹
Maryam Mohammadi²

Received: April 27, 2020

Accepted: April 13, 2021

Abstract

Introduction: The sense of belonging organizes behaviors, lifestyle, social interactions, and health of the individual and community. Impairment of this feeling can lead to negative personal and social feelings, a decrease of sense of cooperation, commitment, and loyalty in social, political, economic matters and even in life, and ultimately deviation and crime. A prerequisite for the development of a society is having healthy citizens with a proper sense of social belonging. Accordingly, the present paper seeks to study the contexts of the formation of a sense of social belonging and recidivism by former criminals.

Method: This research has been conducted using the qualitative research method and methodology of Strauss and Corbin grounded theory. In the present paper, based on the criterion of inductive theoretical saturation, 27 former criminals referred to the after-care center of Kerman prison, including men and women, were selected by purposive sampling and interviewed in-depth. The data was analyzed according to the Strauss and Corbin method in three stages of open coding, axial coding, and selective coding. In this qualitative research for validation have been used strategies of triangulation, member checking, and analytical comparisons.

* Research paper, independent authorship

1. Assistant Professor, Department of Social Sciences, University of Sistan and Baluchestan (Corresponding author), eshirdel@lihu.usb.ac.ir

2. MSc in Women Studies, Shahid Bahonar University of Kerman, maryammohammadi36@gmail.com

Finding: In the process of information analysis, 43 concepts, 6 main categories, and 1 core category were extracted from the participants' statements. The main categories of this research are: 1) social misery and trauma in childhood, 2) detachment from school and dropout, 3) lack of social ties and a sense of belonging to a correctional center, 4) lack of a sense of social belonging in family, 5) feeling of belonging to deviant and friendly relations, 6) recidivism. The core category of "lack of social ties and a sense of anti-social belonging by former criminals" indicates that the social ties of former criminals due to inappropriate contexts in life has led to a sense of anti-social belonging and deviation actions and repetition of the crime.

Conclusion: The extracted core category shows that the social ties of former criminals in the context of life various stages were not formed properly, and were directed towards non-social and negative affiliations. Finally, the lack of social ties of former criminals in childhood, adolescence, family, and school and the feeling of belonging to the correctional center led to a sense of anti-social belonging and their tendency towards bonding and a sense of belonging to a group of deviant friends. The result of this situation is that they fell into the negative pole of recording and repetition of the crime. In general, the core category of "lack of social ties and a sense of antisocial belonging by former criminals" reflects the fact that if social ties and a sense of social belonging are not properly formed in important stages of a person's life, it has detrimental consequences for them and society. Because it will overshadow other stages and interactions of life such as marriage, married life, making friends, and job. Former criminals' experience of social segregation, in a variety of ways, lead to their readiness for antisocial activities. Family relationships and social networks are important areas of social exclusion that should be targeted primarily in policies and social work. As a result, the sense of social belonging and social bonds is largely dependent on the interpretations and experiences of individuals in everyday life.

Keywords: Grounded Theory, Recidivism, Sense of Belonging, Social Bond.

پرتال جامع علوم انسانی

Bibliography

- Bagheri Benjar, A. R., and Rahimi, M. (2012), "Investigating the Relationship between Citizens' Sense of Social Belonging with the Level of Social, Cultural, and Political Participation (Citizens of Districts 3 and 12 of Tehran)", **Urban Sociological Studies**, No. 2(5): 143–170. (*In Persian*)
- Bernburg, J. G. (2009), "Labeling Theory", In: Marvin D. Krohn, Alan Lizotte and Gina Penly Hall (Eds.), **Handbook on Crime and Deviance** (187-207), Springer Science + Business Media.
- Boduszek, D., and Hyland, P. (2011), "The Theoretical Model of Criminal Social Identity: Psycho-Social Perspective", **International Journal of Criminology and Sociological Theory**, No. 1: 604–615.
- Cohen, S. (2004), "Social Relationship and Health", **American Psychologist**, No. 59: 676–684.
- Dimant, E. (2016), **On Peer Effects: Contagion of Pro- and Anti-Social Behavior in Charitable Giving and the Role of Social Identity**, PPE Working Papers 0006, Philosophy, Politics and Economics, University of Pennsylvania.
- Diari, M., and Kermani, M. (2020), "The Sociological Study of Sexual Abnormalities in Homeless Hangouts in Tehran and Mashhad", **Social Studies and Research in Iran**, No. 1: 27–55. (*In Persian*)
- Emami, A., Bazdar, M., Safari, M., and Farahnaki, R. (2014), "The Relationship between Sense of Belonging and Its Social Characteristics, Case Study: Ziarat Village in Golestan", **Urban Utopia Architecture and Planning**, No. 21: 11–21. (*In Persian*)
- Erikson, E. H. (1968), **Identity, Youth and Crisis**, New York: Norton.
- Giddens, A. (2006), **Sociology**, Translated by M. Sabouri, Tehran: Ney Publishing. (*In Persian*)
- Hirschi, T. (1969), **Causes of Delinquency**, Berkeley: University of California.
- Imanzadeh, A., and Alipour, S. (2019), "The Lived Experience of Working Children of Tabriz City from Feeling of Lonely, a Phenomenological Study", **Social Studies and Research in Iran**, No. 2: 279–304. (*In Persian*)
- Kast, C. (2008), "Social Identity Similarity Effects on Interpersonal Evaluation", **Current Research in Social Psychology**, No. 5: 64–74.
- Keynia, M. (2007), **Fundamentals of Criminology**, Tehran: University of Tehran. (*In Persian*)
- Lam, W. S. E. (2004), "Second Language Socialization in Bilingual Chat Room: Global and Local Considerations", **Language Learning and Technology**, No. 3: 44–65.

- Leiber, M. J., Kristin, Y. M., and Featherstone, R. A. (2008), **Family Structure, Family Processes; Economic Factor and Delinquency: Similarities and Differences by Race and Ethnicity**, NY: Sage Publication.
- Link, S. (2009), **Goodee ee dd' " ddd "ee "**, Research Starters, Academic Topic Overviews.
- Miller, J. M. (2011), **Criminological Theory**, Prentice Hall Publisher.
- Nowruzpour, M., Gharaei, B., Ashuri, A., and Habibi, M. (2014), "Evaluation of Scores of Minnesota-Adolescent Personality Multidimensional Questionnaire Scales Based on Marcia Identity Status in Adolescents", **Journal of Mental Health Principles**, No. 6: 292-299.
- Piers, B., and Messerschmidt, J. W. (2005), **Criminology: A Sociological Approach**, England: Oxford University Press.
- Rorty, H. (2009), **Identity**, Retrieved from <http://plato.Stanford.edu/entries/identity>.
- Rostami, N., and Rad, F. (2013), "Study of Social Factors Related to Students' Tendency to Abnormal Behaviors: A Study of Female High School Students in Ahar", **Sociological Studies**, No. 20: 55-75. (*In Persian*)
- Saburi Khosrowshahi, H., and Azargon, N. (2013), "Cyberspace and Global Identity (Case study: Islamic Azad University Students)", **Quarterly Journal of Strategic Studies in Public Policy**, No. 10: 1-28. (*In Persian*)
- Siegel, L. J. (2001), **Criminology: Theories, Patterns, and Typologies**, USA: Wadsworth.
- Siyasi, A. A. (2010), **Personality Theories or Schools of Psychology**, Tehran: University of Tehran. (*In Persian*)
- Sotoudeh, H. (2006), **Social Pathology - Sociology of Deviations**, Tehran: Avaye Noor. (*In Persian*)
- Strauss, A., and Corbin, J. (1999), **Basics of Qualitative Research: Procedures and Techniques for Developing Grounded Theory**, Ed: Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tica, G., and Roth, M. (2012), "Are Former Male Inmates Excluded from Social Life", **European Journal of the Probation University of Bucharest**, No. 2: 62-76.

مطالعه کیفی شکل‌گیری احساس تعلق اجتماعی و تکرار جرم در

مددجویان سابقه‌دار*

الهام شیردل^۱

مریم محمدی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۲۴

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۰۸

چکیده

احساس تعلق اجتماعی رفتارها، سبک زندگی، تعاملات اجتماعی و سلامت فرد و جامعه را سازمان‌دهی می‌کند. این پژوهش به روش کیفی و با استفاده از نظریه زمینه‌ای، بسترهای مهم شکل‌گیری احساس تعلق اجتماعی و تکرار جرم را در مددجویان سابقه‌دار مطالعه می‌کند. براساس معیار اشباع نظری استقرایی، ۲۷ نفر از مددجویان سابقه‌دار مراجعه‌کننده به مرکز مراقبت بعد از زندان در شهرستان کرمان شامل مرد و زن به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و با آن‌ها مصاحبه عمیق صورت گرفت. داده‌های جمع‌آوری شده به روش اشتراوس و کوربین در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی تحلیل شدند و ۴۳ مفهوم، ۶ مقوله اصلی و ۱ مقوله هسته‌ای از درون گفته‌های مشارکت‌کنندگان استخراج شد. مقوله‌های اصلی این تحقیق عبارت‌اند از: ۱. مصائب اجتماعی و ضربه روحی در کودکی، ۲. گسسته شدن تعلق به مدرسه و بازماندگی از تحصیل، ۳. نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق به کانون اصلاح و تربیت، ۴. نداشتن احساس تعلق اجتماعی در خانواده، ۵. احساس تعلق به پیوندهای دوستانه انحرافی، ۶. سابقه‌داری و تکرار جرم. مقوله هسته‌ای «نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضداجتماعی در سابقه‌داران» نشانگر آن است که پیوند اجتماعی و مددجویان سابقه‌دار به دلیل نبود بسترهای مناسب در زندگی به سمت احساس تعلق ضداجتماعی و درنهایت، کنش‌های انحرافی و تکرار جرم سوق یافته است.

واژه‌های کلیدی: احساس تعلق، پیوند اجتماعی، سابقه‌داری، نظریه زمینه‌ای.

* مقاله علمی-پژوهشی، تألیف مستقل

۱. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول)، eshirdel@lihu.usb.ac.ir

۲. کارشناس ارشد مطالعات زنان، دانشگاه شهید باهنر کرمان، maryammohammadi36@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

انسان موجودی اجتماعی است و از گذشته‌های دور، زندگی در اجتماع و عضویت در جامعه را بر آزادی و داشتن استقلال ترجیح داده است. در حقیقت این انسان است که خود را اسیر بایدها و نبایدها کرده است. این انسان است که تمدن، فرهنگ و اجتماع را بنا نهاده و برایش ارزش قائل شده و خود را وابسته و متعلق به فرهنگ و جامعه می‌داند.

در نتیجه افراد یک جامعه نسبت به یکدیگر و اجتماعشان احساس تعلق اجتماعی می‌کنند و وجود چنین احساسی منشأ وابستگی و وفاداری است. انسان موجودی اجتماعی است و برای برقراری ارتباط، ابتدا باید خودش را متعلق به جایی و کسی بداند. در حقیقت افراد در اجتماع و در بین دیگران به رشد و بالندگی می‌رسند، زندگی‌شان معنا پیدا می‌کند و هدفمند می‌شوند؛ بنابراین احساس تعلق اجتماعی بر سلامت روان افراد تأثیر می‌گذارد. همچنین جامعه و اجتماع بر شدت و ضعف حس تعلق اجتماعی مؤثر است؛ چرا که رشد انسان به صورت اجتماعی انجام می‌گیرد و فرهنگ و دانش از طریق ارتباطات و کنش متقابل با دیگر افراد ساخته می‌شود.

حس تعلق در رابطه با عوامل مختلف خارجی مانند افراد، گروه‌ها، اشیا، سازمان‌ها و محیط رخ می‌دهد. معمولاً حس تعلق به عنوان تجربه تعریف شده است که شامل تجربه‌ی درگیری‌های شخصی در محیط یا سیستم است که فرد آن را به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر آن سیستم یا محیط ادراک می‌کند. احساس ارزش، نیاز و توجه در محیط از ویژگی‌های حس تعلق است (امامی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳).

بسیاری از مطالعات نشان داده‌اند احساس تعلق اجتماعی مثبت به افزایش ارتباطات و مشارکت مدنی در جامعه منجر می‌شود (باقری بنجار و رحیمی، ۱۳۹۱: ۱۴۴). حتی گاهی وابستگی اجتماعی به گروه‌های ثانویه که بهنجار و در جهت توسعه جامعه است، می‌تواند خلأ ناشی از ارتباطات ضعیف با گروه‌های اولیه را پر کند. همچنین گاهی این حس تعلق و احساس مسئولیت و تعهد، به اندازه‌ای زیاد می‌شود که منافع جمع بر منافع فردی ارجحیت پیدا می‌کند.

در نتیجه هر شکل از رفتار تحت تأثیر مجموعه عوامل اجتماعی است که رخ می‌دهد؛ بنابراین یکی از راه‌های پیشگیری از جرم و بزهکاری این است که افراد از یک ارتباط سالم و احساس تعلق قوی و درعین حال مثبت برخوردار باشند و به هنجارها و قوانین نرمال و درست جامعه احساس تعلق کنند. علاوه بر همه این مسائل، کیفیت معاشرت و چگونگی رفت‌وآمد افراد، بر احساس تعلق اجتماعی‌شان تأثیرگذار است و البته تعهد و دلبستگی‌ها عاملی تأثیرگذار

در سازگاری و سلامت عمومی افراد است. چنانچه افراد احساس بی‌قدرتی، نابسامانی و بی‌هدفی کنند، مشارکت آنان در جامعه نیز کمتر می‌شود و حتی ممکن است حس تعلق به خانواده نیز ضعیف شود.

ضعف حس تعلق اجتماعی با نکات منفی زیادی همراه می‌شود؛ از جمله اینکه چنین افرادی نسبت به جمع و جامعه احساس تعهد و مسئولیت کمتری در قیاس با دیگر افراد دارند یا حاضر نیستند در امور اجتماعی و جامعه همکاری و مشارکت داشته باشند. همچنین احتمال اینکه این‌گونه افراد با حس تعلق اجتماعی ضعیف، در زندگی شخصی خودشان نیز با مشکل مواجه شوند، بسیار زیاد است و خواه‌ناخواه درصد رضایت آن‌ها از زندگی کاهش می‌یابد. تمامی این عوامل به یک دور منفی می‌انجامد؛ چرا که نداشتن احساس تعلق اجتماعی این افراد، موجب بروز برخی رفتارهای ناخوشایند می‌شود که این رفتارها مورد قبول جامعه و اطرافیان نیست. در نتیجه با واکنش‌های منفی از جانب جامعه و دیگران مواجه می‌شوند.

از طرفی دیگر شاید تا حدودی بتوان با تغییر در احساس تعلق اجتماعی افراد، روند زندگی آنان را تغییر داد؛ زیرا با تغییر در زمینه اجتماعی فرد (از جمله پایگاه اجتماعی، خانوادگی، محلی، تحصیلی و...)، تغییرات فردی نیز رخ می‌دهد (بودوزک و هایلند^۱، ۲۰۱۱)؛ چنانکه دریدا معتقد است افراد همواره در حال تغییرند (رورتی^۲، ۱۹۸۰: ۱۰). البته باید خاطر نشان کرد که سوابق شخصی افراد بر حس تعلق اجتماعی آنان تأثیر بسزایی دارد. حتی به بیان لام^۳ «وابستگی‌ها و دلبستگی‌ها در حیطه فرهنگ خاصی شکل می‌گیرند» (لام، ۲۰۰۴: ۴۵)؛ بنابراین خانواده و گروه‌های ثانویه، شرایط اجتماعی و فرهنگ جامعه، بر احساسات و دلبستگی‌های افراد تأثیر می‌گذارند و حتی شرایط اجتماعی از جمله عواملی است که در افزایش یا کاهش حس تعلق اجتماعی مؤثر است؛ چراکه شرایط اجتماعی نامتعادل نظیر وجود تبعیض و محرومیت می‌تواند سبب تصور و ادراک منفی در افراد نسبت به جامعه شود که نتیجه این ادراک، نارضایتی اجتماعی و سرخوردگی و بی‌اعتمادی عمومی است که بر احساس تعلق اجتماعی افراد تأثیر می‌گذارد (بیدل و محمودزاده، ۱۳۹۱: ۳۳). پس خدشه‌دار شدن این حس می‌تواند زمینه‌ساز به‌وجود آمدن برخی احساسات فردی منفی از جمله خودخواهی، منفعت‌طلبی و در نهایت کج‌رفتاری و جرم شود.

1. Highland
2. Rorty
3. Lam

به‌طور خلاصه می‌توان گفت لازمه توسعه یک جامعه، داشتن شهروندانی سالم با حس تعلق اجتماعی مناسب است؛ چرا که احساس تعلق اجتماعی عامل بازدارنده مهمی است که فرد را از خطاها و خیانت‌ها حفظ می‌کند. بر همین اساس، پژوهش حاضر بسترهای شکل‌گیری احساس نداشتن تعلق اجتماعی و تکرار جرم در مددجویان سابقه‌دار را مطالعه و تجزیه و تحلیل می‌کند.

مبانی تجربی پژوهش

پژوهش ایمان‌زاده و علیپور (۱۳۹۸) به روش کیفی و پدیدارشناسی از کودکان کار انجام گرفت. یافته‌های آن از تجربه کودکان کار از احساس تنهایی بیانگر آن بود که کودکان کار در معرض انواع احساس تنهایی و به‌ویژه تنهایی اگزستانسیال قرار دارند. همچنین در زندگی خود احساس بی‌معنایی، ناامیدی و رهاشدگی دارند. اما می‌توان با سیاست‌هایی مانند بهبود تعامل اجتماعی، تدارک زمینه‌های تحصیل، آموزش مهارت‌های اجتماعی و معنویت‌درمانی بر این حس کودکان کار غلبه کرد.

پژوهش دیاری و گرمانی (۱۳۹۹) مبتنی بر نظریه زمینه‌ای در پاتوق‌های کارتن‌خوابی دو شهر مشهد و تهران نشان داد نیازهای مادی به‌منظور تأمین مواد مخدر و همچنین نیازهای عاطفی و جنسی، سبب برقراری روابط میان افراد بی‌خانمان شده است. افراد مورد مطالعه عموماً در قالبی آشفته به پیشبرد کنش‌های عاطفی و جنسی خود می‌پردازند. بر مبنای نتایج، اعتبارزدایی تدریجی از نهاد خانواده و رفت‌وبرگشت به مواد مخدر به‌منظور کسب لذت جنسی در این آشفتنگی نقش مهمی ایفا کرده است.

کروس ۱ (۲۰۰۳) درباره احساس تعلق اجتماعی در ایالت کالیفرنیا تحقیقی انجام داد. وی به این نتیجه رسید که تعلق اجتماعی در جامعه به سه مورد بستگی دارد که عبارت‌اند از: روابط اجتماعی، محیط طبیعی و محیط مصنوعی. همچنین احساس تعلق اجتماعی به جامعه در پنج اصل «هویت»، «تعلق احساسی و عاطفی»، «احساس آرامش در خانه»، «احساس رضایت» و «احساساتی نظیر قضاوت» قرار می‌گیرد (کروس، ۲۰۰۳).

بودوزک و هایلند ۲ (۲۰۱۱) دریافتند که افراد جنایتکار، در فرایند مقایسه اجتماعی منفی خود با افرادی که در نقش‌های موافق اجتماعی هستند، شکست می‌خورند و عواملی مانند محیط

1. Cross, J. E.

2. Boduszek and Hyland

خانوادگی نامطلوب یا حضور همسالان جنایتکار به‌طور غیرمستقیم موجب رفتار آن‌ها می‌شود. پیشرفت رفتار جنایی ممکن است تحت تأثیر الگوهای مجرمان شناخته‌شده قرار گیرد که در سیستم حافظه ذخیره می‌شود و با نشانه‌های موقعیتی متناسب قابل دسترسی است. این با مفهوم هویت‌های چندگانه اجتماعی سازگار است که بر این باورند تغییر در زمینه اجتماعی فرد، سبب تغییراتی در هویت اجتماعی فرد می‌شود.

تیکا و رود (۲۰۱۲) براساس مفهوم‌سازی بکر از انحراف نشان دادند پدیده برچسب‌زنی و داغ‌زنی افرادی که فعالیت‌های ضداجتماعی دارند، موجب حاشیه‌سازی اجتماعی و محرومیت آن‌ها خواهد شد که ممکن است به تکرار رفتار جنایی منجر شود. با استفاده از روش تحقیق کیفی، این تحقیق به اشکال مختلف، جدایی اجتماعی را به‌عنوان کاتالیزورهای برگشت به زندان مردان رومانی نگاه می‌کند. نتیجه اینکه مجرمان به‌تنهایی مسئول اعمال خود و توان‌بخشی خود هستند و جدایی اجتماعی را به شیوه‌های گوناگون تجربه می‌کنند که سبب آمادگی آن‌ها برای فعالیت‌های ضداجتماعی می‌شود. حوزه‌های مهم محرومیت اجتماعی که عمدتاً باید در سیاست‌ها و مددکاری اجتماعی هدف قرار گیرد، عبارت‌اند از: اشتغال، مسکن، مدرسه، روابط خانوادگی و شبکه‌های اجتماعی.

دیمان ۲ (۲۰۱۶) در پژوهش خود دریافت که تعاملات اجتماعی و آثار آن در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی قابل‌مشاهده است، به‌ویژه در مورد گسترش رفتارهای ضداجتماعی و فرااجتماعی در میان افراد، محله‌ها و حتی فرهنگ‌ها. با توجه به اینکه در اغلب موارد، افراد به همسالان خود احساس تعلق زیادی می‌کنند، همجواری و معاشرت با گروه‌های جامعه‌ستیز سبب می‌شود که رفتار ضداجتماعی نیز بیشتر شود. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد رفتار ضداجتماعی بیش از رفتار اجتماعی موافق، مسری است. همچنین احساس تعلق اجتماعی زیاد به هم‌تایان و همسالان ممکن است رفتار ضداجتماعی را تشدید کند.

چارچوب مفهومی

حس تعلق اجتماعی در میان افراد یک جامعه سبب ایجاد وحدت و اتحاد بین آنان می‌شود. در نتیجه می‌تواند گام مؤثری برای پیشرفت و ترقی جامعه و شهروندانش باشد؛ بنابراین لازم

است تمامی افراد نسبت به جامعه و هنجارهای حاکم بر آن، احساس تعلق کنند؛ چرا که کمرنگ شدن تعلقات اجتماعی موجب تغییر در رفتارها و کنش‌ها می‌شود؛ برای مثال، احتمال اینکه حس همکاری، تعهد و وفاداری در امور مختلف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و حتی در امور مربوط به زندگی شخصی فرد با تزلزل همراه شود، زیاد می‌شود؛ بنابراین در صورتی که فرد نتواند جایگاه خود را در گروه‌های نخستین و اجتماع پیدا کند، امکان همیاری و همکاری و برقراری یک ارتباط درست و سالم با دیگران را از دست می‌دهد و به موازات آن حس تعلق اجتماعی‌اش نیز کمرنگ می‌شود.

احساس تعلق فرد به جامعه، هویت اجتماعی و حتی جایگاه و پایگاه او را در جامعه می‌سازد؛ به گونه‌ای که عضو یک جامعه را از سایر جوامع متمایز می‌کند (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۱۳). هیرشی یکی از جامعه‌شناسان در این حیطه است که نظریه‌ای به نام «کنترل اجتماعی» مطرح کرده است. در این نظریه هیرشی بر این اعتقاد است که نداشتن وابستگی و دلبستگی فرد به جامعه سبب کج‌رفتاری و انحراف او می‌شود. وی استدلال می‌کند که هماهنگی یا ناهماهنگی فرد با جامعه به شدت و ضعف تعلق اجتماعی او بستگی دارد. مطابق نظر او، افراد به گونه‌ای فعالیت می‌کنند که از دیگران تأیید بگیرند؛ بنابراین او بیشتر، کیفیت روابط را مدنظر قرار می‌دهد (لیبر ۲ و همکاران، ۲۰۰۸). از نگاه هیرشی، کج‌رفتاری و ناهنجاری زمانی اتفاق می‌افتد که پیوند فرد با جامعه تضعیف شود یا به‌طور کلی از بین برود. وی این قیود را ذیل چهار مفهوم وابستگی، تعهد، درگیری و باور خلاصه می‌کند. تحقیقات هیرشی به این نتیجه‌گیری منتهی شد که ارتباطات سالم، محکم و پیوندهای استوار فرزندان با خانواده، رابطه‌ای معکوس با بزهکاری جوانان دارد (رستمی و راد، ۱۳۹۲: ۵۹)؛ بنابراین مطابق نظریه او، کیفیت رابطه و شدت و ضعف دلبستگی جوانان با گروه‌های اولیه (که مشخصه اصلی این گروه، تعامل رودررو، وابستگی متقابل و همانندسازی است) بسیار مهم است. دلبستگی به معنای نزدیک‌بودن و پیوند احساسی مثبت با افرادی که فرد به‌عنوان الگو آنان را قبول دارد، از جمله والدین است. این ارتباط و پیوند سبب می‌شود باورها، اعتقادات و حتی انتظارات از سوی والدین به سمت فرزندان سرازیر شود (هیرشی، ۱۹۶۹: ۸۶). از سوی دیگر میزان درگیری فرد در اجتماع و فعالیت‌هایی که انجام می‌دهد و اصول اخلاقی‌ای که به

آن پایبند است، بر هنجارمند بودن رفتارهای فرد تأثیر می‌گذارد و به عبارتی موجب کاهش رفتارهای بزهکارانه می‌شود (میلر^۱ و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۷۰).

آلبرت کوهن^۲ نیز یکی دیگر از نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی است که باور دارد در محله‌های فقیرنشین و بیغوله‌ها شرایط اجتماعی و حتی خانوادگی به گونه‌ای است که راه را برای کج‌رفتاری و انحراف افراد هموار می‌کند. در نتیجه افرادی که به این محله‌ها احساس تعلق زیادی می‌کنند، بیشتر در معرض انحراف قرار می‌گیرند. بر اساس این نظریه، نحوه جامعه‌پذیری فرد بسیار مهم است؛ به طوری که می‌تواند بر انجام‌دادن یا ندادن رفتارهای بزهکارانه و انحرافی تأثیر بگذارد؛ بنابراین چگونگی تعامل فرد با دنیای پیرامونش (خانواده، همسالان، مدرسه، محل کار، سازمان‌ها، نهادها و...) و تأثیری که از آن‌ها می‌پذیرد، درخور توجه است؛ چرا که مثبت یا منفی بودن این ارتباطات، مسیر و سبک زندگی فرد را تغییر می‌دهد. در صورت مثبت بودن روابط، احساس تعهد و مسئولیت‌پذیری فرد بیشتر می‌شود و روابط منفی و مخرب سبب انحراف و کج‌رفتاری افراد می‌شود (سیگل^۳، ۲۰۰۱: ۲۲۰).

ساترلند^۴ نیز مانند آلبرت کوهن باور دارد که رفتار انحرافی از طریق معاشرت با دوستان ناباب آموخته می‌شود. ساترلند در این زمینه می‌نویسد: «برای آنکه شخص جنایتکار شود، باید نخست بیاموزد که چگونه می‌توان جنایت کرد.» بر همین اساس، وی تأکید دارد که رفتار انحرافی از طریق «معاشرت با اغیار» یا «پیوند افتراقی» یعنی داشتن روابط اجتماعی با انواع خاصی از افراد تبه‌کار آموخته می‌شود (ستوده، ۱۳۸۵: ۱۴۹). نکته اساسی و مهم در نظریه پیوند افتراقی ساترلند این است که افراد به این علت کج‌رفتار می‌شوند که تعداد تماس‌های انحرافی آنان بیش از تماس‌های غیرانحرافی‌شان است (همان). از دیدگاه ساترلند، فرد مجرم رفتارهای مجرمانه را می‌آموزد و به موروثی بودن رفتارهای بزهکارانه باور ندارد؛ بنابراین مسئله مهم در کج‌رفتاری یادگیری است و بیشترین یادگیری فرد، مربوط به گروه‌های اولیه است (گیدنز، ۱۳۸۵: ۱۴۰). از سوی دیگر برای درک بیشتر حس تعلق اجتماعی افراد باید واقعیت زندگی روزمره را شناخت و بدان توجه کرد؛ چنانکه برگر^۵ و لاکمن^۶ نیز تأکید ویژه‌ای بر دو عنصر «شناسایی» و «واقعیت» دارند. این دو

1. Miller
2. Albert Cohen
3. Sigel
4. Sutherland
5. Berger
6. Lachman

نظریه پرداز معتقدند همه شناسایی‌های آدمی در موقعیت‌های اجتماعی پدیدار می‌شود، انتقال می‌یابد و باقی می‌ماند. به عقیده برگر و لاکمن، زندگی روزمره، خود را به‌عنوان واقعیتی به نمایش می‌گذارد که به‌وسیله آدمیان تعبیر و تفسیر می‌شود و از لحاظ ذهنی به‌منزله دنیایی به‌هم‌پیوسته و منسجم برایشان معنی‌دار است. برگر و لاکمن، زندگانی روزمره را واقعیتی با کیفیتی خاص تلقی می‌کنند و همچنین زمان و مکان را دو عنصر بنیادی زندگی روزمره می‌دانند (شریعتی مزینانی و رضوی، ۱۳۸۶: ۱۲). جکینز نیز باور داشت زمان و مکان برای هر فردی اهمیتی کانونی دارد (صبوری خسروشاهی و آذرگون، ۱۳۹۲: ۲).

مطابق نظریه‌های فوق، می‌توان استدلال کرد که افراد موقعیت‌ها و شرایط را براساس زمان و مکانی که در آن قرار گرفته‌اند، برای خود معنی می‌کنند و براساس آن رفتار می‌کنند. در نتیجه احساس تعلق اجتماعی و پیوندهای اجتماعی تا حد زیادی وابسته به تعبیرات افراد در زندگی روزمره است. از نظر برگر و لاکمن «فرد نه به‌صورت عضو جامعه، بلکه با نوعی گرایش و استعداد جامعه‌پذیری زاده می‌شود و در شمار یکی از اعضای جامعه درمی‌آید؛ بنابراین، در زندگی هر فرد گونه‌ای توالی وجود دارد که مشارکت در دیالکتیک اجتماعی در جریان آن به وی القا می‌شود» (همان: ۱۵). حال اگر به هر ترتیب فرد نتواند مشارکت درستی در اجتماع داشته باشد، دچار بحران و سردرگمی شود و احتمال اینکه حس تعلق اجتماعی‌اش تضعیف شود، زیاد است. از طرفی بحران و سردرگمی در دوران نوجوانی و بلوغ به اوج خود می‌رسد. در نتیجه این دوره از زندگی بسیار حساس و تعیین‌کننده است. در این زمینه اریکسون^۱ نظریاتی ارائه کرده است. وی باور دارد که جدال نوجوان در شکل‌گیری تعریفی از خود و بررسی گزینه‌های متعدد برای حوزه‌های مختلف (مانند انتخاب رشته تحصیلی، شغل، شبکه دوستان و...) همگی شامل بحرانی است که نوجوان در طول این مرحله تجربه می‌کند. اریکسون این تجارب را از آسیب‌شناسی روانی افتراق داد، اما تأکید کرد که ناتوانی برای کنار آمدن با این بحران نابهنجار تلقی می‌شود؛ زیرا در این وضعیت، فرد هنوز برای سؤالات خود پاسخ مناسبی پیدا نکرده است و نمی‌داند کیست و در این دنیا چه نقشی دارد. در نتیجه نمی‌تواند احساس تعلق و پیوند اجتماعی کند؛ بنابراین، دچار سردرگمی می‌شود و این سردرگمی خود را به‌صورت انواع اختلالات رفتاری مانند فرار از منزل و بزهکاری نشان می‌دهد (نوروزپور و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۹۳). براساس نظریه‌های فوق، زمینه‌های مختلفی در کیفیت و کمیت احساس

1. Erik Erikson

تعلق اجتماعی دخیل است. داشتن احساس تعهد و تعلق در قبال جامعه، ارزش‌ها و اهداف، بسیار مهم و ضروری است؛ چرا که موجب تسهیل در تعاملات اجتماعی (افزایش دوستی و اعتماد اجتماعی) می‌شود، میزان مشارکت افراد را در جامعه افزایش می‌دهد و در نهایت جرم و تکرار آن نیز کمتر اتفاق می‌افتد.

روش پژوهش

در این پژوهش، از روش کیفی و رویکرد عینی‌گرا و روش نظریه‌زمینه‌ای اشتراوس و کوربین (۱۹۹۹) استفاده شده است تا مدلی مفهومی از داده‌های مددجویان سابقه‌دار فراهم آید. بعد از مطالعه و مروری بر نظریه‌ها و تحقیقات انجام‌شده برای کسب حساسیت نظری و آشنایی با موضوع مورد مطالعه از سؤالات اساسی تحقیق و راهنمای سؤالات، مصاحبه تهیه شد. همچنین از طریق سیستم اداری و حفاظت سازمان زندان، مجوز لازم برای ورود محققان به میدان تحقیق (مرکز مراقبت بعد از زندان در شهرستان کرمان) تهیه شد. در این پژوهش، برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. قدرت نمونه‌گیری هدفمند در انتخاب نمونه‌های غنی از لحاظ اطلاعات برای مطالعات عمیق است. در پژوهش حاضر، نمونه‌های غنی از لحاظ اطلاعات، مددجویان سابقه‌دار مراجعه‌کننده به مرکز مراقبت بعد از زندان هستند که در مورد موضوع محوری، اطلاعات زیادی از آن‌ها به دست آمد و مددجویان آزادشده نیز اطلاعات قابل توجهی در باب موضوع تحقیق به دست دادند. همچنین در شیوه نمونه‌گیری هدفمند سعی شد از تمامی جرائم، تعداد سابقه‌های مختلف و از سنین مختلف در نمونه تحقیق به اندازه اهمیت و گسترش آن در جامعه استفاده کند. مسئله اساسی در شیوه نمونه‌گیری این تحقیق، حفظ معیار سابقه‌داری در مشارکت‌کنندگان است. به عبارتی زمینه مشترک در نمونه تحقیق که بستر مشابهی به آن‌ها می‌بخشد و امکان خلق نظریه از این بستر خاص را فراهم می‌سازد، تکرار جرم یا سابقه بیشتر در افراد منتخب است. بدین ترتیب که مددجویان با سوءسابقه و جرم‌های مختلف که اطلاعات غنی و زیادی در باب موضوع تحقیق داشتند انتخاب شدند تا بتوان داده‌های مفیدی در راستای خلق مدل مفهومی تحقیق به دست آورد.

برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. به این صورت که مصاحبه با یک سؤال وسیع و کلی در مورد تجارب زندگی روزانه آن‌ها شروع شد و سپس

در مورد هریک از بسترهای اجتماعی مختلفی که در آن زیسته‌اند، سؤالات جزئی‌تر و اکتشافی‌تر برای تشویق شرکت‌کننده و دستیابی به اطلاعات عمیق‌تر طرح شد. معمولاً مصاحبه‌هایی در حدود دو الی ده ساعت در میدان تحقیق انجام گرفت. سؤالات مصاحبه به فراخور شرایط، همکاری مشارکت‌کننده و فرایند مصاحبه ممکن بود کم یا زیاد شود و در صورت نیاز سؤالات بیشتری از مشارکت‌کننده مطرح می‌شد. همکاری مددجویان سابقه‌دار در مصاحبه، کاملاً آزاد و با کسب رضایت از مصاحبه‌شونده صورت گرفت و در ابتدای مصاحبه همه حقوق (اعم از محرمانه‌بودن، رضایت، حق پاسخ‌دادن، حق انصراف) و استفاده از ضبط‌صوت برای هر مشارکت‌کننده توضیح داده شد و بعد از اجازه و رضایت مددجویان مصاحبه آغاز می‌شد.

در این تحقیق، براساس روش اشباع مضامین استقرایی در حین تحلیل اطلاعات، از مصاحبه نفر بیستم به بعد کد جدیدی ظاهر نشد. نقطه اشباع نظری، نقطه پایانی برای حجم نمونه و گردآوری داده‌ها در نظر گرفته شده است. نمونه این تحقیق با ۲۷ نفر از مددجویان زن و مرد سابقه‌دار در مرکز مراقبت بعد از زندان در شهرستان کرمان به اشباع نظری رسید. به این صورت که در فرایند انجام مصاحبه‌ها و تحلیل آن‌ها متوجه انباشته‌شدن و تکمیل اطلاعات توسط مشارکت‌کنندگان مختلف شدیم تا اینکه از مصاحبه نفر بیستم به بعد مشخص شد اطلاعات چندانی به یافته‌های قبلی افزوده نمی‌شود و داده‌ها مرتب تکرار می‌شوند. با رسیدن به نقطه اشباع نظری، نمونه‌گیری این تحقیق پایان پذیرفت و هم‌زمان تلاش شد که موردی از قلم نیفتد. در این پژوهش، براساس روش تحلیل اشتراوس و کوربین برای تحلیل داده‌ها سه مرحله کدگذاری انجام گرفت: ۱. کدگذاری باز، ۲. کدگذاری محوری، و ۳. کدگذاری گزینشی. در کدگذاری باز، پس از چندین بار خواندن متن مصاحبه‌ها، جملات اصلی آن‌ها استخراج، و به‌صورت کدهایی ثبت شد و از جملات معنی‌دار و مهم، ۴۳ مفهوم استخراج شد. در کدگذاری محوری، مفاهیمی که در کدگذاری باز تشکیل شده بودند، با هم مقایسه و آن‌هایی که با هم شباهت داشتند حول شش محور مشترک و مقوله اصلی قرار گرفتند. در کدگذاری محوری، عناصر مدل پارادایمی شامل پدیده محوری، شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها شناسایی شدند. در نهایت، در مرحله کدگذاری گزینشی، مقوله هسته‌ای نهایی «نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در سابقه‌داران» که جامع و چکیده‌ای از روابط تمامی مقوله‌های اصلی و تحلیل داستانی از فرایند داده‌ها است، استخراج شد.

در این پژوهش، از سه راهبرد مثلث‌بندی، اعتبار پاسخگو و مقایسه‌های تحلیلی برای اعتبار یا اثبات قابلیت اعتماد^۱ و پایایی یا باورپذیری استفاده شده است. اعتباریابی یافته‌های تحقیق با استفاده از مثلث‌بندی کدگذاران، محققان و کارشناسان مرکز مراقبت بعد از زندان صورت گرفت. بدین‌صورت که در جریان تحلیل اطلاعات، استخراج مفاهیم، مقوله‌های اصلی و مدل پارادایمی کدگذاران، جویای نظر و دانسته‌های محققان و کارشناسان زندان شدیم که بین آن‌ها اجماع و توافق در مورد یافته‌های تحقیق وجود داشت. نکاتی که از سوی کارشناسان مرکز مراقبت بعد از زندان (مددکاران) بعد از نتایج تحقیق ارائه شد، همگی در جهت تأیید یافته‌های تحقیق بودند. همچنین از همکاران و محققان دیگر که در زمینه مورد مطالعه آشنایی و تخصص داشتند، درخواست شد تا در جهت تأیید، حمایت یا یافتن تناقض در تحلیل اطلاعات یاری رسانند.

در شیوه اعتبار پاسخگو، بعد از استخراج مدل پارادایمی و تحلیل اطلاعات با چند نفر از مشارکت‌کنندگان تماس مجدد برقرار شد و متن مصاحبه و تحلیل آن برای تصدیق موارد به آنان ارائه شد تا اطمینان حاصل شود که خلاصه دقیق و کاملی از مباحث تهیه شده است و نظرات و نکاتی که مشارکت‌کنندگان بر آن تأکید داشتند، در تحلیل اطلاعات، جست‌وجو و برجسته شده است؛ بنابراین در این تحقیق، مقوله‌های به‌دست‌آمده به تأیید چند نفر از مشارکت‌کنندگان رسید. در روش سوم یعنی مقایسه‌های تحلیلی، همواره در مراحل مختلف جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات به پیش‌فرض‌های روش‌شناسی، سؤالات اساسی تحقیق و داده‌ها رجوع کردیم و ساخت‌بندی مقولات و مدل پارادایمی را با داده‌های خام مقایسه کردیم تا از صحت یافته‌های تحقیق اطمینان حاصل کنیم. برای بررسی پایایی پژوهش نیز با تأیید کدگذاری‌های چندجانبه از سوی کدگذاران مختلف که در این زمینه دارای تخصص بودند، عمل کردیم.

در این تحقیق، ۲۷ نفر از مددجویان سابقه‌دار مرکز مراقبت بعد از زندان کرمان شرکت کردند که دامنه سنی آن‌ها بین ۲۱ تا ۵۹ سال است، اما گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ سال در سابقه‌داران بیشتر است. در مجموع، با ۱۵ مرد و ۱۲ زن مصاحبه صورت گرفت که ۷ نفر از آنان مجرد و ۹ نفر متأهل هستند و ۱۱ نفر از همسرشان جدا شده‌اند. در اغلب مشارکت‌کنندگان، اولین جرم بین ۱۶ تا ۲۴ سال رخ داده است. یک نفر از مددجویان در ۷ سالگی و دو نفر از آن‌ها در سنین میانسالی ۴۹ و ۵۹ سالگی مرتکب اولین جرم شدند و در نهایت سابقه‌دار شدند. به‌ترتیب جرائم فروش مواد مخدر، سرقت، قتل، رابطه نامشروع، کلاهبرداری، جرم سیاسی و تجاوز به عنف در

نمونه قرار گرفت. بیشترین سابقه مشارکت‌کنندگان دو بار است و ۸ الی ۲۰ بار سابقه جرم نیز در نمونه دیده شده است. بیشتر مشارکت‌کنندگان دارای تحصیلات زیردیپلم (دبستان، سیکل و بی‌سواد) هستند.

جدول ۱. ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان

پاسخگو	سن	تأهل	تحصیلات	نوع جرم	تعداد سابقه	اولین سابقه
۱ پرویز	۴۱	متأهل	دیپلم	فروش مواد	۱۲	۲۱
۲ فرهاد	۲۹	جداشده	سیکل	سرقت مسلحانه	۳	۱۶
۳ سلمان	۲۱	مجرد	دبستان	سرقت	۴	۱۵
۴ جواد	۲۷	مجرد	سیکل	سرقت	۲۰	۷
۵ علی	۳۴	جداشده	لیسانس	کلاهبرداری	۲	۲۹
۶ امین	۲۴	مجرد	دیپلم	سیاسی	۲	۲۷
۷ کیوان	۲۵	مجرد	سیکل	تجاوز به عنف	۲	۱۹
۸ محمد	۵۹	متأهل	سیکل	کلاهبرداری	۲	۴۹
۹ حامد	۴۰	متأهل	سیکل	قتل	۲	۲۲
۱۰ مهدی	۳۷	جداشده	دیپلم	فروش مواد	۸	۲۷
۱۱ خلیل	۲۵	متأهل	دیپلم	تجاوز به عنف	۲	۱۷
۱۲ بهرام	۴۲	جداشده	لیسانس	فروش مواد	۲	۲۳
۱۳ ابراهیم	۳۳	متأهل	دیپلم	قتل	۲	۲۷
۱۴ منصور	۲۶	مجرد	دیپلم	سیاسی	۲	۲۳
۱۵ صابر	۳۳	مجرد	سیکل	قتل	۲	۲۴
۱۶ آرزو	۲۹	متأهل	دیپلم	فروش مواد	۲	۲۴
۱۷ طیبه	۳۲	جداشده	دیپلم	فروش مواد	۲	۲۸
۱۸ نسترن	۳۹	جداشده	لیسانس	قتل	۴	۲۳
۱۹ مهدیس	۲۲	مجرد	دبستان	رابطه نامشروع	۲	۱۹
۲۰ مینا	۳۲	جداشده	دبستان	رابطه نامشروع	۲	۲۹
۲۱ ساره	۲۶	جداشده	دبستان	رابطه نامشروع	۳	۲۰
۲۲ حسنی	۲۸	جداشده	سیکل	سرقت	۲	۲۳
۲۳ راضیه	۵۶	متأهل	بی‌سواد	فروش مواد	۲	۴۴
۲۴ زهرا	۳۹	جداشده	سیکل	فروش مواد	۳	۳۰
۲۵ لیلی	۲۳	متأهل	سیکل	فروش مواد	۲	۱۸
۲۶ مهری	۲۸	متأهل	سیکل	فروش مواد	۲	۱۶
۲۷ شهناز	۳۵	جداشده	سیکل	کلاهبرداری	۲	۳۰

یافته‌های تحقیق

پدیده محوری: نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در سابقه‌داران
 شایان ذکر است که در فرایند گردآوری و تحلیل اطلاعات این پژوهش، ۴۳ مفهوم، ۶ مقوله اصلی و ۱ مقوله هسته‌ای از درون گفته‌های مشارکت‌کنندگان استخراج شد. مقوله هسته‌ای این پژوهش «نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در سابقه‌داران» است که از درون ۶ مقوله اصلی ۱. مصائب اجتماعی و ضربه روحی در کودکی، ۲. گسستگی تعلق به مدرسه و بازماندگی از تحصیل، ۳. نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق به کانون اصلاح و تربیت، ۴. نداشتن احساس تعلق اجتماعی در خانواده، ۵. احساس تعلق به پیوندهای دوستانه انحرافی، ۶. سابقه‌داری و تکرار جرم استخراج شد. هریک از این مقوله‌های اصلی از مفاهیم و ابعاد متعدد و متنوعی به دست آمده که در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. تحلیل مفاهیم، مقوله‌های اصلی و مقوله هسته‌ای تحقیق

مفاهیم	مقوله‌های اصلی	مقوله هسته‌ای
ناتوانی در درک مرگ مادر در کودکی، گذراندن دوران کودکی در زندان، کلفتی در کودکی به‌خاطر بداخلاقی نامادری، کمک در غسل‌دادن جنازه مادر در کودکی، نداشتن اوقات فراغت در دوران کودکی، کارکردن در خانه دیگران در دوران کودکی به‌دلیل وضعیت بد مالی، فوت والدین در کودکی، آسیب روانی و جنسی در کودکی	مصائب اجتماعی و ضربه روحی در کودکی	نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در سابقه‌داران
خاطره بد فرار از مدرسه، نداشتن معلمان دارای صلاحیت و ترک تحصیل، ترک تحصیل به‌دلیل کارکردن، ترک تحصیل به‌دلیل اعتیاد، نداشتن اجازه ادامه تحصیل به‌دلیل سابقه‌داری، ترک تحصیل به‌خاطر نداشتن انگیزه و پشتیبانی نشدن از سوی والدین، ترک تحصیل به‌دلیل از دست‌دادن عزیزان در زلزله و جدایی والدین	گسسته‌شدن تعلق به مدرسه و بازماندگی از ادامه تحصیل	نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در سابقه‌داران
تجربه اول کانون در ۱۳-۱۴ سالگی برای ترک مواد، گذراندن بهترین دوران و مکان زندگی در کانون اصلاح و تربیت، خاطرات معلم خوش‌اخلاق کانون اصلاح و تربیت و یکباره رهاشدن بعد از آزادی، کانون به‌مثابه خانه و رضایت از محیط آن، بی‌تأثیر دانستن کانون در ارتکاب دوباره جرم، جو همسانی و همسالی در کانون	گسیختگی پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق به کانون اصلاح و تربیت	نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در سابقه‌داران

ادامه جدول ۲. تحلیل مفاهیم، مقوله‌های اصلی و مقوله هسته‌ای تحقیق

مفاهیم	مقوله‌های اصلی	مقوله هسته‌ای
نداشتن ارتباط معنوی با پدر، عقده‌ای شدن به دلیل روابط غیرعاطفی و پرخاشگرانه والدین، بی‌توجهی به تربیت فکری و عاطفی در خانواده، حضور کم پدر در خانه و بی‌توجهی به خانواده، طلاق عاطفی والدین، حمایت‌نشدن از سوی اعضای خانواده و رهاشدگی، تجربه‌نکردن محبت مادر-فرزندی	نداشتن احساس تعلق اجتماعی در خانواده	
اعتیاد به دوستان، تعامل با دوستان معتاد، مصرف الکل بعد از فرار از خانه با دوست‌پسر، شکل‌گیری دوستی با دختر فراری دیگر در پارک و خیابان، سرپناه‌گرفتن با کمک دوستان جدید و هم‌خانه‌شدن با جنس مخالف بعد از فرار از خانه، تعامل زیاد با دوستان ناباب، محفل تشکیل‌دادن و دوره‌می شبانه در باغ و رفت‌وآمد زیاد با دوستان در پارک، ورشکسته‌شدن سوپرمارکت به دلیل رفیق‌بازی	احساس تعلق به پیوندهای دوستانه انحرافی	
انواع سابقه ارتکاب جرم، سوابق متعدد جرم، سابقه‌داری در سن کم، عادت به جرم، تکرار جرم در زندان، فاصله کم بین رفت‌وبرگشت به زندان، ازبین‌رفتن قبح انحراف، پذیرش هویت سابقه‌دار و مجرم	سابقه‌داری و تکرار جرم	

شرایط علی

شرایط علی شامل مقوله‌هایی هستند که بر پدیده محوری اثر می‌گذارند و به وقوع یا گسترش پدیده مورد نظر می‌انجامند. محقق می‌تواند با توجه به خود پدیده و با نگاه منظم به داده‌ها و بازبینی رویدادها و وقایعی که از نظر زمانی مقدم بر پدیده مورد نظرند، شرایط علی را بیابد. دو مقوله مصائب اجتماعی و ضربه روحی در کودکی و نیز احساس تعلق به کانون اصلاح و تربیت و جبران نداشتن پیوندهای اجتماعی به‌عنوان شرایط علی، توضیح مناسبی از سازوکار شکل‌گیری پدیده محوری «نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در سابقه‌داران» است.

۱. مصائب اجتماعی و ضربه روحی در کودکی

تجربه‌های کودکی مشارکت‌کنندگان دربرگیرنده خاطرات تلخی است که برای آن‌ها سختی‌ها، ضربه‌های روحی و احساس شدیدی به‌همراه داشته است. این ضربه‌های روحی ناشی از نداشتن تعلقات دلپذیری است که فرد در دوران کودکی به آن نیاز دارد و موجب احساس نداشتن تعلق و پیوندهای اجتماعی در وی شده است؛ برای مثال مشارکت‌کننده درمورد دوران کودکی خود در زندان می‌گوید:

«من تو زندان متولد شدم. مادرم سنش بالا بود. با برادرم اینا رفته بودن سرقت. من ۷ سالگی اولین سابقه‌م بود. کنار دوچرخه ایستاده بودم، اومدن گفتن: کاپشن رو چرخ بود چیکارش کردی؟ من خندیدم اومد زد تو گوشم. بعد هم سه روز تو آگاهی بودم. دفعه اول تو آگاهی زیاد رفتار بدی نبود. دو تا توگوشی خوردم که من سرم نمی‌شد. دادنم زندان، من خیلی گریه می‌کردم.»

مشارکت‌کننده درمورد کارکردن در کودکی اظهار داشت:

«من از همون کودکی که خودمو شناختم، همه‌ش زحمت می‌کشیدم. زمانی به عقل و هوش در اومدم که بابام زنی سر مادرم گرفته بود. زن بابام اذیت می‌کرد، منو گذاشت برا کلفتی. برج تا برج پدرم حقوقمو می‌گرفت می‌داد به زنش. مادرمم فوت کرد. منم تو خونه‌ها کلفتی می‌کردم چون زن بابام باهام بد بود. پدرم می‌گفت دختر من پیش شما باشه، زن من فحشش می‌ده می‌زنش. منم هر روز درگیر می‌شم به خاطرش.»

مددجوی دیگری که در میانسالی خاطره غسل‌دادن مادرش را در هفت‌سالگی فراموش نکرده، اذعان می‌کند:

«مادرمو می‌خواستن بشورن و دفنش کنن. من کوچیک بودم یه زن‌عمو داشتم، مادرمم گذاشتن روی چیزی بهش می‌گن پودنه، بریدن گذاشتن رو سرش، به من می‌گفتن آب بریز. آب می‌ریختم گریه می‌کردم که مادرمو کجا می‌برین. زن‌عموم می‌گفت تو بیا آب بریز رو دست من. من با ظرف می‌ریختم رو دست زن‌عموم، هیچ‌کس نمی‌اومد. من هفت‌ساله بودم، هیشکی نیومد کمک بده.»

مشارکت‌کننده در زمینه سختی کار در کودکی بیان کرد:

«سختی کشیدم. کودکیم فقر داشتیم. کودکی مون مامان بابامون می‌بردنمون بارفروشی، می‌بردنمون باری و ر پشت می‌کرد. وسیله‌ای در این خونه اون خونه قرض می‌کردیم.»

۲. گسسته شدن تعلق به مدرسه و بازماندگی از تحصیل

شرایط مداخله‌گر به مقوله‌های ساختاری و عمومی گفته می‌شود که پدیده محوری را شدیدتر یا ضعیف‌تر می‌کنند و بر راهبردهای کنش و واکنش اثر می‌گذارند. چهارمین مقوله اصلی تحقیق گسسته شدن تعلق به مدرسه و بازماندگی از تحصیل است که از مفاهیم خاطره بد فرار از مدرسه، نداشتن معلمان دارای صلاحیت و ترک تحصیل، ترک تحصیل به دلیل کارکردن، ترک تحصیل به دلیل اعتیاد، نداشتن اجازه ادامه تحصیل به دلیل سابقه داری، ترک تحصیل به خاطر نداشتن انگیزه و پشتیبانی نشدن از سوی والدین، ترک تحصیل به دلیل ازدست دادن عزیزان در زلزله و همچنین جدایی والدین به دست آمده و از جمله شرایط مداخله‌گر و عام در فرایند شکل‌گیری احساس تعلق ضداجتماعی و کنش‌ها و راهبردهای مددجویان سابقه‌دار است.

مشارکت‌کنندگان در این تحقیق به دلایل گوناگون مدرسه را در مقاطع تحصیلی مختلف رها کرده‌اند. ترک تحصیل و رهاکردن مدرسه زنگ خطری برای فرد است و احتمال اینکه افراد وارد مسیرهای نابهنجار اجتماعی شوند و دچار لغزش شوند بسیار زیاد است. در ادامه به چند نمونه از گفته‌های مشارکت‌کنندگان در رابطه با این موضوع اشاره می‌شود:

مشارکت‌کننده در زمینه فرار از مدرسه گفت:

«خاطره‌ای که دارم، به روز از مدرسه فرار کرده بودم رفته بودم استخر. داشتم شنا می‌کردم، یه جوی آبی بود تو محلمون، اونجا داشتم شنا می‌کردم. بچه‌ها فروخته بودنم گفته بودن فلانی از مدرسه فرار کرده اونجا داره آبتنی می‌کنه. ناظم و مدیر مدرسه اومدن همون جا خیس، منو برداشتن بردن تو مدرسه فلکمون کردن، اذیتمون کردن.»

مشارکت‌کننده دیگر در مورد معلمان بدون صلاحیت و ترک تحصیل بیان کرد:

«خاطره خاصی از مدرسه ندارم؛ مثلاً یه بار با معلمم بحثم شد. همیشه یادمه. همون سوم راهنمایی بودم که دیگه اخراج شدم. هیچی، یه معلم داشتیم خیلی اذیت می‌کرد. بلند شدم سریع بحث کردم باهاش. آخه ترم اول نمره‌ها رو کم می‌داد، زیر ده می‌داد. اصلاً یه سوال‌هایی از خودش درمی‌آورد. گرفت نمره منو کم کرد ترم اول، ولی مثلاً از اون پسرا رو کم نکرد. به خاطر همین من بحثم شد. گفتم چرا فرق می‌ذاری، از این چیزا. دیگه همین بحثمون شد زد تو گوشم، دیگه منم یقه‌شو گرفتم. دیگه بعدش گفت می‌تونم از مدرسه اخراجت کنم.»

یکی از مشارکت‌کنندگان اظهار کرد:

«من بی‌سوادم. وقتی معتاد بودیم مادرم می‌ترسید ما رو بفروسته مدرسه بهزیستی جلومونو بگیره.»

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان داشتن سابقه را دلیل ترک تحصیلش بیان کرده است: «بعد دو سال اولم برم مدرسه، دبیرستان ثبت نام کردم. از طرف فرهنگ او مدن گفتن نه این آقا چون سابقه دار بوده دیگه نمی‌تونه سر کلاس بشینه. بعد اینا دیگه عقده شد برام.» مشارکت‌کننده‌ای در مورد تجربه ترک تحصیلش که ناشی از زلزله بود بیان کرد: «من تا کلاس اول راهنمایی خوندم. دیگه بعدش ازدواج کردم. چون زلزله کلاً ذهنم رو شست و شو داده بود. اصلاً یاد خانواده‌م می‌افتادم یاد خواهرم، نمی‌تونستم ادامه تحصیل بدم. به خاطر همین ترک تحصیل کردم.»

شرایط زمینه‌ای: نداشتن احساس تعلق اجتماعی در خانواده

بستر یا زمینه مجموعه مشخصه‌های ویژه‌ای است که به پدیده مورد نظر دلالت می‌کند، یعنی محل حوادث و وقایع متعلق به پدیده. بستر نشانگر مجموعه شرایط خاصی است که در آن، راهبردهای کنش و واکنش صورت می‌پذیرد. مقوله نداشتن تعلق عاطفی و اجتماعی در خانواده، شرایط زمینه‌ای و خاصی ایجاد کرده که در فرایند شکل‌گیری پدیده محوری احساس تعلق ضداجتماعی در سابقه‌داران و نداشتن پیوند اجتماعی و راهبردهای مددجویان سابقه‌دار، در موقعیت‌های گوناگون نقش داشته است.

مشارکت‌کننده در مورد رابطه غیرعاطفی و پرخاشگرانه پدرش توضیح می‌دهد:

«رابطه پدرم با ما خوب نبود. خیلی متعصب بود؛ مثلاً یه بار منو کرد تو حموم و با سیم بکسل منو زد. خیلی تعصبی و بداخلاق بود. ما هیچ وقت رابطه عاطفی مون با پدرمون خوب نبود و بابام دعوا می‌کرد، کتکم می‌زد. [خطاب به محقق:] تو بچه نمی‌زنی، بز.»

مشارکت‌کننده در مورد طلاق عاطفی والدین توضیح می‌دهد:

«کنار همدیگه نبودن. هیچ وقت مثلاً ما ندیده بودیم یه جا کنار هم بشینن یا تو یه ظرف غذا بخورن. هیچ زمانی ندیدم به چشمم. بابام همیشه می‌گفت به اجبار زندگی می‌کنن.»

مشارکت‌کننده دیگری که دلیل مهم انحرافش را نداشتن حمایت و پشتیبانی خانواده می‌داند،

خطاب به محقق می‌گوید:

«اگر والدینت محبت بهت نمی‌کردن تشویقت نمی‌کردن پشتیبانی نمی‌کردن، معذرت می‌خوام عذرخواهی می‌کنم شاید یه معتاد بودی، شاید به چه راه‌ها کشیده می‌شه آدم. من خودمو»

می‌گم. فقط با به لغزش، خانواده پشتت رو خالی می‌کنن. بعد می‌شه نمی‌دونم هزار تا جنایت، هزار تا مشکل»

همچنین مشارکت‌کنندگان بر مفهوم کمبود محبت مادر-فرزندی تاکید کردند: «می‌دونین مامان من به بچه‌هاش محبت نکرد، یعنی از همون اول زندگی نمی‌دونست محبت کردن چیه. از محبت کردن هیچی بلد نبود.» یکی از مددجویان درمورد مفهوم نبود ارتباط معنوی با پدر اظهار داشت: «با پدرم خوب نبودم. پدرم به مللی بود حرف نمی‌زد. تا حالا ما رو صدا نزده بابا. منم بابا صداش نمی‌کردم»

شرایط مداخله‌گر: از هم‌گسیختگی پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق به کانون اصلاح و تربیت

یکی از بسترهایی که مددجویان سابقه‌دار خارج از خانه در دوران نوجوانی تجربه کرده‌اند، کانون اصلاح و تربیت بوده است. مفاهیمی مانند تجربه اول کانون در ۱۳-۱۴ سالگی، بهترین دوران و مکان زندگی در کانون اصلاح و تربیت، خاطرات معلم خوش‌اخلاق کانون اصلاح و تربیت و یکباره رهاشدن بعد از آزادی، کانون به‌مثابه خانه و رضایت از محیط آن، همسانی و همسالی در کانون نشان می‌دهد.

یکی از مصاحبه‌شونده‌ها که از موقعیت خانوادگی مناسبی برخوردار نبوده، کانون اصلاح و تربیت را به محیط جامعه و بیرون از زندان ترجیح می‌دهد. وی از کانون اصلاح و تربیت به‌عنوان بهشت یاد می‌کند:

«تو کانون شرایط خوبی بود. همه چی عالی بود، بهشت بود. هتل حسینی بهش می‌گفتن. لباس و غذای خوب، کریم‌پور هفته‌ای هزار تومان می‌داد فروشگاه، برا من که هر چی می‌خوام بخرم. بهترین خوراکی مون ویفر مادر بود. بادام کوهی تو پوست بستنی توپی. بهترین دوران زندگی زندان بود. بچه بودیم به بیسکوییتی می‌دادنمون فکر می‌کردیم آدم خوبیه.»

مشارکت‌کننده دیگر نیز چنین بیان می‌کند:

«کانون محیط خیلی خوبی بود. نبود مثل اینجا (زندان) باشه. حساب کن مثل یه مهد کودک بود. مثل مدرسه بود که قرار باشه شب‌ها هم اونجا باشی. همه همسن، همه بچه.»

یکی دیگر از مددجویان از کانون چنین یاد می‌کند:

«بچگی بهترین جا کانون اصلاح و تربیت بود برای ما. به دید کانون گرم خانواده‌م بود. کانون خونه ما و زندانبان خانواده ما بود.» مشارکت‌کننده از خاطرات معلم خوش‌اخلاق

کانون می‌گوید: «مدرسه نرفتم. کانون اصلاح و تربیت به معلم خانم خیلی خوب بود درس خوب یاد ما می‌داد. مهربون و خوش رفتار بود. بعد از آزادی از کانون به دفعه خیلی احساس تنهایی و بی‌کسی کردم.»

راهبردهای مشارکت‌کنندگان: احساس تعلق به پیوندهای دوستانه انحرافی

نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضدا اجتماعی در زندگی مددجویان سابقه‌دار موجب می‌شود فرد برای احساس راحتی و جبران خلأ احساس تعلق، به سمت پیوندهای انحرافی با دوستان هم‌جنس و غیرهم‌جنس کشیده شود.

مفاهیم مختلفی از گفته‌های مشارکت‌کنندگان نمایان شد که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. مشارکت‌کننده اعتیاد به دوستانش را این‌گونه بیان داشت:

«من می‌دونستم، قبول می‌کردم تو مغز خودم. قبول می‌کردم بازارمشون کنار. می‌فهمم دوستانم خوب نیستن، همه‌شون پرونده دارن. همه‌شون مشکل خانوادگی دارن. نمی‌دونم چرا موقعیتش پیش می‌اومد من می‌رفتم دوباره همراه اینا. من از همه لحاظ از همه اینا بالاتر بودم، هم از لحاظ درسی، هم از لحاظ مالی. ولی نمی‌دونم چرا می‌رفتم همراه این جور آدم‌ها.»

تجربه مشارکت‌کننده در مورد ضرر مالی به خاطر دوستان چنین بود:

«آره مغازه سوپرمارکت داشتم. دیگه ورشکست شدم، جمعش کردم. همین رفیق بازی، آخریا جوری شده بود دوستانم می‌اومدن دم مغازه می‌نشستیم تو ماشین مشروب می‌خوردیم.»

مشارکت‌کننده‌ای در مورد تعامل با دوستان معتاد بیان کرد:

«دیگه اومدیم آخر خدمتم هم بود، اومدیم شهرستان، رفیق مفیقا افتادن تو دستمون گفتن بیا مواد بزنیم، طعم مواد رفت تو دهنمون دیدیم، تا اومدیم دور کلاه خودمون بگردیم دیدیم شدیم معتاد جامعه.» دیگر مصاحبه‌شونده تجربه رفت‌وآمد با دوست ناباب را این‌گونه شرح می‌دهد: «بادبختی من موقعی شروع شد که با این دختره آشنا شدم. همین دوستم، از خونه فرار می‌کرد هی می‌اومد پیش من با هم می‌رفتیم بیرون. اصلاً دیوونه بود، خب ما چهار نفر بودیم خیلی با هم صمیمی بودیم. به هم علاقه پیدا کردیم و وابستگی. دیگه چند سال با هم دوست بودیم. هی از خونه می‌زدیم بیرون می‌رفتیم کافی‌شاپ چایی‌خونه، این و اون ور.»

فرار این افراد از خانه در سنین کم سبب شده است به سمت روابط خارج از عرف با جنس مخالف، مصرف مواد مخدر و الکل و هم‌خانه‌شدن با افراد ناشناس و غریبه کشیده شوند که تمام موارد فوق آغازگر احساس تعلق به پیوندهای دوستانه انحرافی در آنان بوده است. در

همین راستا، مددجویی از سرپناه گرفتن به کمک دوستان پسر جدید و هم‌خانه‌بودن با جنس مخالف بعد از فرار از خانه گفت:

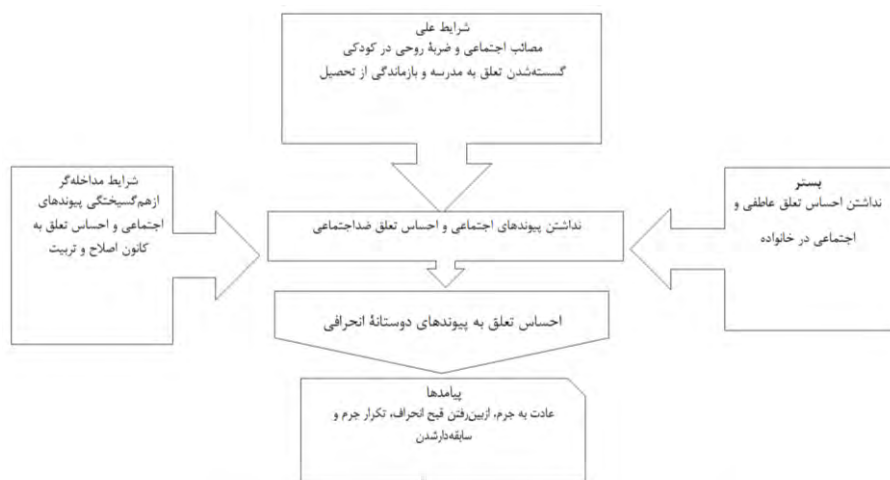
«وقتی از خونه فرار کردم، دیگه هیچی، کم‌کم با پسره دوست شدم، ولی هیچ‌وقت نداشتم دست بهم بزنه، چون واقعاً دختر بودم مجرد بودم، از یه چیزایی، از آبروم خیلی می‌ترسیدم. دوستاش می‌اومدن خونه‌ش بدجور نگام می‌کردن و یه چیزهایی پیچ می‌کردن.»

پیامدها

پیامدهای به‌کارگیری راهبردهای مشارکت‌کنندگان در مدل پارادایمی پدیده محوری «نداشتن پیوند اجتماعی و احساس تعلق ضداجتماعی» شامل لغزش و تمایل به سمت انحراف، ازبین‌رفتن قبح انحراف و تکرار جرم می‌شود. پیامدها نتایج راهبردهایی هستند که کنشگران آن‌ها را در مواجهه با پدیده مرکزی و شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر اتخاذ می‌کنند و به شکل مثبت و منفی یا خنثی بیان می‌شوند.

مشارکت‌کنندگان مورد مطالعه این تحقیق، سابقه‌داران بودند که بیشتر آن‌ها دو بار و برخی حتی هشت الی بیست بار سابقه زندان را تجربه کرده بودند و نقل‌قول‌های آن‌ها به اشکال مختلف بیانگر تجربه سابقه‌داری و تکرار جرم در آن‌ها است:

«دفعه اول هفت سالم بود. به‌خاطر تهمت به دزدی یه دوچرخه دادنم زندان که این زندگی رو بهشون مديونم. دفعه بعد نه سالم بود با برادرهام رفتم دزدی. بیست باری هست رفتم و اومدم تو زندان. ذهنمون تو زندان به‌خاطر اینکه بهش عادت کردیم، بیرون برامون اهمیتی نداره. احساس می‌کنیم جایی بیرون نداریم برا زندگی.» «دفعه اول هم کوچیک بودم پونزده سالم بود. اصلاً مهم نبود می‌خندیدیم دور می‌زدیم برای خودمون. بیچه بودیم. سوابق مختلفی دارم: شرارت، دعوا و دزدی و سرقت مسلحانه. چیزی که ما رو از بقیه متمایز می‌کنه اینه که ما دزدیم»، «خلاف یه چیزیه که آدم بهش عادت می‌کنه. دیگه غیر از خلاف کاری ندارم. تازه سابقه‌دار هم شدم، اصلاً نمی‌تونم هیچ جا برم سرکار.»

نمودار ۱. مدل پارادایمی مقوله هسته‌ای: نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضداجتماعی

بحث و نتیجه‌گیری

مقوله هسته‌ای استخراج‌شده نشان می‌دهد پیوندهای اجتماعی مددجویان سابقه‌دار در بستر زندگی و مراحل مختلفی که طی کرده‌اند، درست شکل نگرفته و به سمت تعلقات غیراجتماعی و منفی هدایت شده‌اند. دوران کودکی آن‌ها اغلب با سختی‌ها و رنج‌هایی همراه بوده است، مانند ازدست دادن والدین و کارکردن و برقراری ارتباط با افراد نابهنجار که سبب شده است ضربه‌های عاطفی و روحی متعددی در این دوران بر آن‌ها وارد شود. یکی از مهم‌ترین پیوندهای اجتماعی، پیوند با خانواده است؛ چرا که فرد در کنار خانواده و با کمک آن‌ها می‌تواند دلپستی‌ها و وابستگی‌هایش را از حالت بالقوه به بالفعل درآورد و از یک زندگی سالم و سودمند بهره‌مند شود، اما در مورد مددجویانی که در جریان مصاحبه قرار گرفتند، چنین پیوندی با خانواده مشاهده نمی‌شود و اغلب آن‌ها در سنین کم بدون تعلق و وابستگی به خانواده در اجتماع رها شده‌اند.

یکی دیگر از شرایط علی مهم، مدرسه است که پیوندها و تعلقات اجتماعی را در دوران حساس نوجوانی شکل می‌دهد. رفتار معلمان، مدیران و جو عاطفی و آموزشی مدرسه می‌تواند پیوندهای اجتماعی فرد را در این دوران تقویت یا تضعیف کند و آن‌ها را به سمت تعلقات اجتماعی مثبت و یا منفی و انحرافی سوق دهد؛ چرا که دانش‌آموزان در مدرسه، مشارکت، همکاری، احساس مسئولیت و تعهد و حتی نظم و ترتیب و... را می‌آموزند؛ بنابراین عملکرد مدرسه در قبال دانش‌آموزان بسیار مهم و اساسی است؛ چرا که می‌تواند سبب دلگرمی یا

دلزدگی دانش‌آموزان نسبت به ادامه تحصیل شود. به عبارت دیگر، بازماندگی از تحصیل، نقطه عطف مهمی در شکست پیوندهای مددجویان با جامعه است و مدرسه می‌تواند نقش مهمی در ایجاد پیوند و تعلق با جامعه در این افراد ایجاد کند.

مقوله احساس تعلق به پیوندهای دوستانه انحرافی در زمینه‌ای رخ می‌دهد که فرد احساس تعلق اجتماعی در خانواده ندارد و به سمت برقراری ارتباط با بیرون از خانه و با افراد دیگر اعم از دوستان هم‌جنس، غیرهم‌جنس و منحرف کشیده می‌شود؛ بنابراین انتخاب دوست در دوران نوجوانی بسیار مهم است؛ زیرا افراد در این برهه از زمان بسیار تحت تأثیر رفتارهای دوستان و گروه همسالان خود قرار می‌گیرند. از طرفی گروه‌های دوستی، احساس تعلق را در نوجوانان ارضا می‌کند و موجب افزایش اعتماد به نفس آنان می‌شود، نکته قابل تأمل این است که اگر نوجوان ابتدا در خانواده و سپس در مدرسه با نداشتن دلبستگی و تعلق اجتماعی مواجه شود، تلاش می‌کند تا خلأ ناشی از آن را در گروه‌های دوستی که ممکن است ناباب و نابهنجار باشد، پر کند که این مسئله می‌تواند زمینه انحراف و کج رفتاری آنان را هموار کند.

در نهایت نداشتن پیوندهای اجتماعی مددجویان در کودکی، نوجوانی، خانواده و مدرسه و احساس تعلق به کانون اصلاح و تربیت موجب احساس تعلق ضداجتماعی و گرایش آن‌ها به سمت پیوند و احساس تعلق به گروه دوستان منحرف می‌شود که نتیجه و پیامد این وضعیت، افتادن آن‌ها در قطب منفی سابقه‌داری و تکرار جرم است. به‌طور کلی مقوله هسته‌ای «نداشتن پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق ضداجتماعی در سابقه‌داران» بیانگر این واقعیت است که اگر پیوندهای اجتماعی و احساس تعلق اجتماعی در مراحل مهم زندگی فرد به‌درستی شکل نگیرد، عواقب زیان‌باری از جمله انحراف و تکرار جرم، هم برای آنان و هم برای جامعه در پی دارد.

نتایج این پژوهش در هرکدام از مقوله‌ها با پیشینه نظری و تجربی نظیر کوهن، هیرشی، ساترلند و اریکسون همسو است. چنانکه کوهن (۲۰۰۴) معتقد است اگر فرد در خانه احساس امنیت روانی-عاطفی و حمایت در جوانی مختلف عاطفی، اجتماعی و اقتصادی نکند، با بحران مواجه می‌شود (سیاسی، ۱۳۸۹: ۹۸). رهایی فرزندان از سوی خانواده‌ها موجب تماس مستمر آنان با اشخاص بیگانه و ناباب می‌شود و به شکل‌گیری انحراف در آن‌ها می‌انجامد (کی‌نیا، ۱۳۸۶: ۲۵۱). ساترلند نیز در نظریه پیوند افتراقی معتقد است هرچقدر شدت و دوام ارتباط با

شبکه‌ دوستان ناباب بیشتر باشد، فرد بیشتر احتمال دارد به کج‌روی و انحراف کشیده شود (پیرز و مسراشمیت^۱، ۲۰۰۵: ۲۲۸).

مدل مفهومی این تحقیق به‌گونه‌ای با نظریه اریکسون درمورد مراحل زندگی در ارتباط است؛ چنانکه به عقیده اریکسون (۱۹۶۸) هر فردی که مراحل مختلف زندگی شامل کودکی، نوجوانی، جوانی، میانسالی و سالمندی را طی می‌کند، در هریک از این مراحل با تضاد و بحرانی روبه‌رو می‌شود که اگر این تضاد به‌درستی حل شود، می‌تواند از این مرحله با موفقیت عبور کند. در غیر این صورت نمی‌تواند به کمال مطلوب برسد. در پژوهش حاضر نیز مددجویان سابقه‌دار در مسیر زندگی خود به مشکلات مختلفی در دوران کودکی و نوجوانی نظیر مصائب اجتماعی در کودکی، نداشتن احساس تعلق اجتماعی در خانواده، بازماندگی از تحصیل و جدایی از مدرسه، فرار از خانه و کانون اصلاح و تربیت و... اشاره کردند که منشأ مشکلات در سایر مراحل و تعاملات زندگی نظیر ازدواج، زندگی زناشویی، دوست‌یابی و فعالیت شغلی است. علاوه بر مطالب فوق، مید نیز باور دارد بخش عظیمی از هویت و احساس تعلق افراد در مراحل اولیه زندگی یعنی دوران کودکی و در گروه نخستین خانواده و مدرسه ساخته می‌شود و همواره با افراد تا پایان عمر همراه است (لینک، ۲۰۰۹). نظریه بکر درمورد انحراف بر این اساس است که پدیده برچسب‌زنی و داغ‌زنی افرادی که فعالیت‌های ضداجتماعی دارند، سبب حاشیه‌سازی اجتماعی و محرومیت آن‌ها خواهد شد که ممکن است به تکرار رفتار جنایی منجر شود (برنبرگ، ۲۰۰۹). براساس نظریه کنترل اجتماعی هیرشی (۱۹۶۹) جرم و بزه هنگامی روی می‌دهد که پیوندهای اجتماعی بین فرد و جامعه تضعیف یا تشدید شوند. براساس این نظریه، چهار عنصر وابستگی، تعهد، مشارکت و اعتقاد مانع رفتار بزهکارانه می‌شود. وابستگی و تعلق، میزان عاطفه و احترامی است که فرد برای دیگران قائل است (پیرز و مسراشمیت، ۲۰۰۵: ۲۲۸). با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود برای ارتقای سطح سواد، فراگیری حرفه و مهارت‌های اجتماعی مددجویان تلاش شود و علاوه بر آن پروتکل‌های حمایتی مداوم برای مددجویان، حتی پس از آزادی نیز وجود داشته باشد.

منابع

- امامی، علی، بازدار، مهرنوش، صفری، ملیحه و رامونا فرحناکی (۱۳۹۳)، «تعیین رابطه حس تعلق و شاخصه‌های اجتماعی آن، نمونه موردی: روستای زیارت در گلستان»، **معماری و شهرسازی آرمان‌شهر**، شماره ۲۱: ۱۱-۲۱.
- ایمان‌زاده، علی و سریه علیپور (۱۳۹۸)، «تجربه زیسته کودکان کار شهر تبریز از احساس تنهایی، مطالعه به روش پدیدارشناختی»، **مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران**، شماره ۸: ۲۷۹-۳۰۴.
- باقری بنجار، عبدالرضا و ماریا رحیمی (۱۳۹۱)، «بررسی رابطه میزان احساس تعلق اجتماعی شهروندان با میزان مشارکت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی آنان (شهروندان مناطق ۳ و ۱۲ شهر تهران)»، **مطالعات جامعه‌شناختی شهری**، شماره ۲: ۱۴۳-۱۷۰.
- دیاری، مرتضی و مهدی کرمانی (۱۳۹۹)، «مطالعه جامعه‌شناختی ناهنجاری‌های جنسی در پاتوق‌های کارتن‌خوابی شهرهای تهران و مشهد»، **مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران**، شماره ۹: ۲۷-۵۵.
- رستمی، نیر و فیروز راد (۱۳۹۲)، «بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش دانش‌آموزان به رفتارهای نابهنجار: مطالعه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهر اهر»، **مطالعات جامعه‌شناسی**، شماره ۵: ۵۵-۷۵.
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۵)، **آسیب‌شناسی اجتماعی-جامعه‌شناسی انحرافات**، تهران: آوای نور.
- سیاسی، علی‌اکبر (۱۳۸۹)، **نظریه‌های شخصیت یا مکاتب روان‌شناسی**، تهران: دانشگاه تهران.
- صبوری خسروشاهی، حبیب و نسرین آذرگون (۱۳۹۲)، «فضای مجازی و هویت جهانی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی)»، **فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی**، شماره ۴: ۱-۲۸.
- کی‌نیا، مهدی (۱۳۸۶)، **مبانی جرم‌شناسی**، تهران: دانشگاه تهران.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۵)، **جامعه‌شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشرنی.
- نوروزپور، مرضیه، غرابی، بنفشه، عاشوری، احمد و مجتبی حبیبی (۱۳۹۳)، «بررسی نمرات مقیاس‌های پرسشنامه چندوجهی شخصیتی مینه‌سوتا-نوجوانان براساس وضعیت‌های هویتی مارسیا در نوجوانان»، **مجله اصول بهداشت روانی**، شماره ۱۷: ۲۹۲-۲۹۹.
- Bagheri Benjar, A. R., and Rahimi, M. (2012), "Investigating the Relationship between Citizens' Sense of Social Belonging with the Level of Social, Cultural, and Political Participation (Citizens of Districts 3 and 12 of Tehran)", **Urban Sociological Studies**, No. 2(5): 143-170. (In Persian)
- Bernburg, J. G. (2009), "Labeling Theory", In: Marvin D. Krohn, Alan Lizotte and Gina Penly Hall (Eds.), **Handbook on Crime and Deviance** (187-207), Springer Science + Business Media.

- Boduszek, D., and Hyland, P. (2011), "The Theoretical Model of Criminal Social Identity: Psycho-Social Perspective", **International Journal of Criminology and Sociological Theory**, No. 1: 604–615.
- Cohen, S. (2004), "Social Relationship and Health", **American Psychologist**, No. 59: 676–684.
- Dimant, E. (2016), **On Peer Effects: Contagion of Pro- and Anti-Social Behavior in Charitable Giving and the Role of Social Identity**, PPE Working Papers 0006, Philosophy, Politics and Economics, University of Pennsylvania.
- Diari, M., and Kermani, M. (2020), "The Sociological Study of Sexual Abnormalities in Homeless Hangouts in Tehran and Mashhad", **Social Studies and Research in Iran**, No. 1: 27–55. (In Persian)
- Emami, A., Bazdar, M., Safari, M., and Farahnaki, R. (2014), "The Relationship between Sense of Belonging and Its Social Characteristics, Case Study: Ziarat Village in Golestan", **Urban Utopia Architecture and Planning**, No. 21: 11–21. (In Persian)
- Erikson, E. H. (1968), **Identity, Youth and Crisis**, New York: Norton.
- Giddens, A. (2006), **Sociology**, Translated by M. Sabouri, Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Hirschi, T. (1969), **Causes of Delinquency**, Berkeley: University of California.
- Imanzadeh, A., and Alipour, S. (2019), "The Lived Experience of Working Children of Tabriz City from Feeling of Lonely, a Phenomenological Study", **Social Studies and Research in Iran**, No. 2: 279–304. (In Persian)
- Kast, C. (2008), "Social Identity Similarity Effects on Interpersonal Evaluation", **Current Research in Social Psychology**, No. 5: 64–74.
- Keynia, M. (2007), **Fundamentals of Criminology**, Tehran: University of Tehran. (In Persian)
- Lam, W. S. E. (2004), "Second Language Socialization in Bilingual Chat Room: Global and Local Considerations", **Language Learning and Technology**, No. 3: 44–65.
- Leiber, M. J., Kristin, Y. M., and Featherstone, R. A. (2008), **Family Structure, Family Processes; Economic Factor and Delinquency: Similarities and Differences by Race and Ethnicity**, NY: Sage Publication.
- Link, S. (2009), **George Mead "I" and "Me"**, Research Starters, Academic Topic Overviews.
- Miller, J. M. (2011), **Criminological Theory**, Prentice Hall Publisher.
- Nowruzpour, M., Gharaei, B., Ashuri, A., and Habibi, M. (2014), "Evaluation of Scores of Minnesota-Adolescent Personality Multidimensional Questionnaire Scales Based on Marcia Identity Status in Adolescents", **Journal of Mental Health Principles**, No. 6: 292–299.
- Piers, B., and Messerschmidt, J. W. (2005), **Criminology: A Sociological Approach**, England: Oxford University Press.
- Rorty, H. (2009), **Identity**, Retrieved from <http://plato.Stanford.edu/entries/identity>.
- Rostami, N., and Rad, F. (2013), "Study of Social Factors Related to Students' Tendency to Abnormal Behaviors: A Study of Female High School Students in Ahar", **Sociological Studies**, No. 20: 55–75. (In Persian)
- Saburi Khosrowshahi, H., and Azargon, N. (2013), "Cyberspace and Global Identity (Case study: Islamic Azad University Students)", **Quarterly Journal of Strategic Studies in Public Policy**, No. 10: 1–28. (In Persian)
- Siegel, L. J. (2001), **Criminology: Theories, Patterns, and Typologies**, USA: Wadsworth.
- Siyasi, A. A. (2010), **Personality Theories or Schools of Psychology**, Tehran: University of Tehran. (In Persian)

- Sotoudeh, H. (2006), **Social Pathology - Sociology of Deviations**, Tehran: Avaye Noor. *(In Persian)*
- Strauss, A., and Corbin, J. (1999), **Basics of Qualitative Research: Procedures and Techniques for Developing Grounded Theory**, Ed: Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tica, G., and Roth, M. (2012), “Are Former Male Inmates Excluded from Social Life”, **European Journal of the Probation University of Bucharest**, No. 2: 62–76.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی